

Sygn. akt III AUa 559/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 września 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący:	Sędzia Barbara Białecka (spr.)
Sędziowie:	Romana Mrotek

Jolanta Hawryszko

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 30 września 2020 r. w S.

sprawy E. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.

o wydanie oświadczenia

na skutek apelacji ubezpieczonej

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie VI Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 8 października 2019 r., sygn. akt VI U 560/19

1. podejmuje zawieszone postępowanie,
2. oddala apelację,
3. zasądza od ubezpieczonej E. B. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

Romana Mrotek	Barbara Białecka	Jolanta Hawryszko
---------------	------------------	-------------------

Sygn. akt III AUa 559/19

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 11 marca 2019 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., działając na podstawie art. 123 oraz art. 83b ust. 1 ustawy z dnia 1 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 219 k. p. a., odmówił E. B. wydania oświadczenia o treści żądanej przez wnioskodawczynię, tj. oświadczenia o wyrażeniu zgody na wykreślenie z księgi wieczystej o nr (...) wpisu hipoteki przymusowej kaucyjnej wpisanej do kwoty 54 662 zł 19 gr..

Z powyższą decyzją nie zgodziła się E. B., która w odwołaniu z dnia 11 kwietnia 2019 roku zarzuciła decyzji naruszenie prawa materialnego tj. art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że należności z tytułu nieopłaconych składek zabezpieczone hipoteką przymusową kaucyjną na nieruchomości dla której prowadzona jest księga wieczysta (...) nie ulegają przedawnieniu, podczas gdy prawidłowa i zgodna z Konstytucją RP wykładnia ww. przepisu powinna prowadzić do uznania, że należności podlegające zabezpieczeniu hipotecznemu również ulegają przedawnieniu zgodnie z przepisami ogólnymi.

W oparciu o powyższe zarzuty odwołująca wniosła o uchylenie zaskarżonej decyzji i stwierdzenie, że należności z tytułu nieopłaconych składek stanowiące podstawę wpisu hipoteki wygasły z uwagi na ich przedawnienie, ewentualnie o uchylenie zaskarżonej decyzji i nakazanie organowi rentowemu wydanie zaświadczenia o wygaśnięciu przedmiotowych należności.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania w całości oraz zasądzenie na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W piśmie z dnia 3 czerwca 2019 roku odwołująca sprecyzowała, że wnosi o zmianę zaskarżonej decyzji i stwierdzenie, że należności z tytułu nieopłaconych składek stanowiące podstawę wpisu hipoteki wygasły z uwagi na ich przedawnienie, ewentualnie o zmianę zaskarżonej decyzji i nakazanie organowi rentowemu wydanie zaświadczenia o wygaśnięciu przedmiotowych należności.

Wyrokiem z dnia 8.10.2019 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie oddalił odwołanie oraz zasądził od E. B. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. kwotę 180 zł (sto osiemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu Okręgowego znajdują się na kartach 37 – 44 akt postępowania sądowego.

Z wyrokiem nie zgodził się ubezpieczony. Rozstrzygnięciu zarzucił:

1. Naruszenie prawa materialnego, tj.:

- art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z art. 64 ust. 2 Konstytucji poprzez jego błędne zastosowanie w przedmiotowej sprawie i przyjęcie, że należności z tytułu nieopłaconych składek zabezpieczone hipoteką przymusową kaucyjną na nieruchomości położonej w S. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy Szczecin – Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie prowadzi KW (...) nie ulegają przedawnieniu, podczas gdy prawidłowa i zgodna z Konstytucją RP wykładnia powołanego przepisu powinna prowadzić do uznania, że należności podlegające zabezpieczeniu hipotecznemu również ulegają przedawnieniu, zgodnie z przepisami ogólnymi;

- art. 24 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 64 ust. 2 Konstytucji poprzez ich niezastosowanie w przedmiotowej sprawie i nie przyjęcie, że należności z tytułu nieopłaconych składek zabezpieczone hipoteką przymusową kaucyjną na nieruchomości położonej w S. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy Szczecin – Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie prowadzi KW (...) ulegają przedawnieniu, podczas gdy z treści przepisów i wykładni zgodnej z Konstytucją RP powinno wynikać, że należności podlegające zabezpieczeniu hipotecznemu ulegają przedawnieniu, zgodnie z przepisami ogólnymi.

Na podstawie tak sformułowanych zarzutów apelujący wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie I. i poprzedzającej go decyzji organu rentowego w ten sposób, że przyznać E. B. prawo do wydania przez organ rentowy zaświadczenia o wyrażeniu zgody na wykreślenie hipoteki przymusowej kaucyjnej w kwocie 54 662,19 zł z księgi wieczystej o numerze KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy Szczecin – Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie;

2. zasądzenie od organu rentowego na rzecz E. B. kosztów postępowania apelacyjnego;

ewentualnie:

3. uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji.

W odpowiedzi na apelację organ wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonej okazała się nieuzasadniona.

Sąd Apelacyjny w pełni podziela i przyjmuje jako własne ustalenia faktyczne poczynione przez sąd pierwszej instancji, jak również oparte na nich rozważania prawne, jednocześnie nie znajdując przesłanek do uwzględnienia stanowiska apelującej. Sąd Odwoławczy podkreśla przy tym, że ponownej analizy sprawy dokonywał w szczególności przy uwzględnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 maja 2020 roku (sygn. akt P 2/18). Analiza ta doprowadziła Sąd Apelacyjny do ostatecznego wniosku o prawidłowości tak rozstrzygnięcia, jak i argumentacji Sądu Okręgowego.

Przedmiotem sporu w niniejszej sprawie pozostawało, czy należności na rzecz ZUS z tytułu składek, których zarówno istnienie jak i wysokość były bezsporne, uległy przedawnieniu, a co za tym idzie, czy odmowa organu wydania oświadczenia o wyrażeniu zgody na wykreślenie z księgi wieczystej wpisu hipoteki przymusowej kaucyjnej była zasadna. Apelacja ubezpieczonej

skupiła się na próbie wskazania tożsamości uregulowań zawartych w przepisach art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz w art. 70 § 6 oraz 70 § 8 Ordynacji podatkowej. Jednocześnie apelująca dostrzegła, że dotychczas (tj. w czasie sporządzania apelacji) art. 24 ust. 5 nie był formalnie poddany kontroli konstytucyjnej, to w przekonaniu skarżącej zasadne było dokonanie prokonstytucyjnej wykładni tego przepisu.

Wyjściowo zatem dostrzec należało, że w przekonaniu Sądu Odwoławczego w rozpatrywanej sprawie zaistniały podstawy do zawieszenia postępowania, a to wobec oczekiwania na rozstrzygnięcie przez Trybunał Konstytucyjny sprawy P 2/18, z uwagi na uzasadnione wątpliwości co do konstytucyjności przepisów stanowiących podstawę do orzekania w niniejszej sprawie. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 czerwca 2004 r., sygn. III CK 536/02 wyraził stanowisko, zgodnie z którym jeżeli sąd ma przekonanie co do niezgodności przepisu ustawy z Konstytucją lub ma wątpliwości w tym względzie, to ma obowiązek zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego z odpowiednim pytaniem prawnym. W sprawie nie ulega wątpliwości, że zastosowany w zaskarżonej decyzji organu rentowego przepis art. 24 ust. 5 ustawy systemowej był przedmiotem oceny i wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego w związku z pytaniem prawnym zadany przez Sąd Okręgowy w Gliwicach postanowieniem z 5.02.2018r. Dlatego, w ocenie Sądu Apelacyjnego, zasadne było oczekiwanie na rozstrzygnięcie Trybunału, który w wyroku z dnia 20 maja 2020 roku (sygn. akt P 2/18) orzekł, że art. 24.ust 5. ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2020 r. poz. 266, 321, 568, 695 i 875) w zakresie, w jakim wyłącza przedawnienie należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne zabezpieczonych hipoteką, jest zgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W pierwszej kolejności Trybunał Konstytucyjny wskazał, że tezy wyroku Trybunału w sprawie o sygn. SK 40/12 dotyczące przepisu art. 70 § 6 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2012 r. poz. 749, ze zm.), nie mają wpływu na rozstrzygnięcie w niniejszym postępowaniu. Trybunał wyjaśnił, że mimo iż wyrok o sygn. SK 40/12 dotyczy świadczeń o charakterze publicznoprawnym, istnieje zasadnicza różnica między podatkiem a składką na ubezpieczenie społeczne. To, co odróżnia składki od podatków, to przede wszystkim ich celowy i wzajemny charakter. Podatki, choć stanowią dochody budżetowe (samorządowe), z których realizowane są zadania i funkcje publiczne, nie mają charakteru ekwiwalentnego. Podatnik w zamian za uiszczony podatek nie uzyskuje

bezpośrednio żadnego świadczenia wzajemnego. Składki, w przeciwieństwie do podatków, nie zasilają budżetu państwa czy jednostek samorządu terytorialnego, których cała suma dochodów przeznaczana jest na wydatki, lecz wpływają bezpośrednio na konto Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: ZUS). Stanowią jeden z zasadniczych przychodów tego funduszu. Wywierają znaczący wpływ na jego kondycję finansową, która przekłada się na sytuację finansową ubezpieczonych, uprawnionych do wypłaty świadczeń. W związku z tym nieuiszczanie składek przez płatników powoduje przerzucenie ciężaru wypłaty świadczeń na fundusz, a tym samym pośrednio na tych, którzy wywiązują się z ciężących na nich obowiązków.

W kwestii naruszenia zasady równości przez zróżnicowanie sytuacji płatników w zależności od tego, czy posiadają oni składniki majątkowe, na których można ustanowić hipotekę, czy też nie posiadają takich składników, wskutek czego zobowiązania składkowe jednej grupy przedawniają się, natomiast drugiej nie ulegają przedawnieniu, Trybunał zważył, że należy odróżnić ogólne terminy przedawniania się zobowiązań z tytułu składek uregulowane w art. 24 u.s.u.s. wraz z terminami zawieszenia i przerwania biegu przedawnienia od skutków prawnych związanych z formami zabezpieczenia zobowiązań składkowych. Wyłączenie przedawnienia, o którym mowa w zaskarżonym przepisie, jest konsekwencją wprowadzenia do ustawy systemowej hipoteki jako zabezpieczenia należności z tytułu składek. Dalej Trybunał podkreślił, że podstawowymi dla systemu ubezpieczeń społecznych są zasady solidarności ubezpieczonych, słuszności, wzajemności oraz samofinansowania się (zob. wyroki TK z: 15 lipca 2013 r., sygn. K 7/12, OTK ZU nr 6/A/2013, poz. 76; 31 lipca 2014 r., sygn. SK 28/13, OTK ZU nr 7/A/2014, poz. 81 oraz I. Jędrasik-Jankowska, Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego, Warszawa 2013 r., s. 50-51).

Trybunał podkreślił, że zapewnienie efektywnego systemu zabezpieczenia społecznego jest konstytucyjnym obowiązkiem, który musi być zrealizowany przez państwo. W dużej mierze fundusz zasilany jest przez składki, które zaliczane są do świadczeń publicznych wymienionych w art. 84 Konstytucji. Obowiązek ich uiszczenia ma zatem charakter powszechny i celowy. Nakładane są aktem rangi ustawy i zabezpieczone są przymusem publicznym. Sprawne funkcjonowanie systemu zabezpieczenia społecznego uzależnione jest zatem nie tylko od przyjętego przez ustawodawcę modelu tego systemu, ale także od terminowych wpłat należnych składek. W tym zakresie równie ważne jest funkcjonowanie efektywnego systemu egzekucji.

W związku z powyższym Trybunał uznał, że nie budzi wątpliwości, iż kwestionowany przepis służy ochronie nie tylko konstytucyjnego prawa wierzyciela hipotecznego realizującego obowiązki wynikające z art. 67 Konstytucji, ale także ochronie praw podmiotowych beneficjentów funduszu. Niedofinansowanie funduszu będące skutkiem nieuiszczenia składek przekłada się na wysokość i dostępność wypłacanych świadczeń. Niewywiązywanie się z obowiązków w postaci uiszczenia należności składkowych przez płatników powoduje także przerzucenie ciężaru finansowania wypłacanych z niego świadczeń na inne podmioty. Trybunał Konstytucyjny nie miał wątpliwości, że jeżeli istnieje majątek dłużnika, pozwalający na pokrycie zaległych świadczeń, uchylanie się od ich spełnienia z powołaniem na przedawnienie jest nie do pogodzenia z zasadą sprawiedliwości społecznej. Trybunał zwrócił uwagę na szczególną sytuację, która będzie miała miejsce w wypadku nieuiszczenia przez płatników składek pokrywanych w części przez ubezpieczonych i w części przez płatników. Wówczas obowiązkiem płatników jest wypłata wynagrodzenia pracownikowi pomniejszonego o kwotę należnej w tej części składki. Nieodprowadzenie składki do ZUS w tym wypadku będzie oznaczało również zawłaszczenie części wynagrodzenia pracowników.

Trybunał Konstytucyjny zaznaczył, że płatnicy składek powinni liczyć się z obowiązkiem ich uiszczenia i nieuchronnością poniesienia ich ciężaru, z wyjątkami przewidzianymi w ustawie. W sytuacjach szczególnych ustawa systemowa umożliwia bowiem umorzenie należności składkowych (art. 28 u.s.u.s.). Natomiast przedawnienie należności składkowych nie powinno być wykorzystywane jako sposób wygasania stosunków zobowiązaniowych przez płatników. Oczekiwanie na przedawnienie nie powinno wypierać obowiązku wywiązania się z zaciągniętych zobowiązań (zob. np. wyroki z: 16 kwietnia 2002 r., sygn. SK 23/01, OTK ZU nr 3/A/2002, poz. 26 i 21 czerwca 2011 r., sygn. P 26/10, OTK ZU nr 5/A/2011, poz. 43).

W związku z powyższym, uchylenie zaskarżonego przepisu ograniczyłoby w znacznym stopniu ściągalność składek ZUS. Brak przedawnienia w połączeniu z możliwością odroczenia terminu płatności lub rozłożenia na raty jest

rozwiązaniem korzystniejszym niż konieczność przeprowadzenia egzekucji przed upływem terminu przedawnienia. Możliwość odroczenia terminu płatności, w tym w szczególności rozłożenia należności na raty w połączeniu z wyłączeniem przedawnienia, jeżeli zaległość jest zabezpieczona hipotecznie, stwarza dłuższą perspektywę czasową dla jej spłaty bez konieczności wszczynania egzekucji. Dłużnik hipoteczny pozostaje bowiem nadal właścicielem nieruchomości. Może z niej korzystać, pobierać pożytki, może też nią rozporządzać.

W rezultacie w przekonaniu Trybunału art. 24 ust. 5 u.s.u.s. w pewnych sytuacjach może zatem chronić właściciela przedmiotu zabezpieczenia przed wywłaszczeniem nieruchomości mieszkalnych czy niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej, w trybie postępowania egzekucyjnego. Trybunał zauważył, że art. 24 ust. 5 u.s.u.s. nie tylko czyni instytucję zabezpieczenia hipotecznego bardziej efektywnym środkiem ściągальności wierzytelności i pozwala na elastyczne dostosowanie spłaty należności do możliwości dłużnika, ale również w pewnym stopniu zabezpiecza interesy płatników składek. Wynikają z niego bowiem gwarancje ochrony praw zarówno dla wierzyciela, jak i dłużnika hipotecznego. Zabezpieczenie hipoteczne, co do zasady, chroni należności wierzyciela w pełnym zakresie, tj. zarówno w odniesieniu do sumy głównej, jak i odsetek. Upływ terminu przedawnienia prowadzi natomiast do istotnego ograniczenia jego uprawnienia. Po upływie tego terminu odsetki nie są dalej naliczane, a należności mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki. Z drugiej strony, art. 24 ust. 5 u.s.u.s. stanowi gwarancję ochrony dłużnika, który po upływie terminu przedawnienia może skutecznie uchylić się od spełnienia świadczenia w części, która nie została pokryta kwotą uzyskaną z egzekucji. Zobowiązanie bowiem w zakresie, w jakim przewyższa wartość przedmiotu zabezpieczenia wygasa.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego zastosowanie alternatywnego rozwiązania, zgodnie z którym zobowiązania wszystkich płatników składek – niezależnie od posiadanych składników majątkowych i formy zabezpieczenia – będą podlegały przedawnieniu, dla wielu podmiotów będzie oznaczało bardzo niekorzystne skutki. Trybunał przypomniał bowiem, że istnienie terminów przedawnienia, ze swej istoty, nie pełni funkcji uwalniającej zobowiązanych od konieczności uiszczania zaległych składek, lecz funkcję stymulującą, motywującą organy do szybkiego podejmowania czynności egzekucyjnych. W związku z tym, w celu zapobieżenia przedawnieniu należności organy będą zmuszone w każdym wypadku, niezależnie od sytuacji, w jakiej znajduje się płatnik składek, do przeprowadzenia szybkiej egzekucji z przedmiotu zabezpieczenia.

Trybunał Konstytucyjny dostrzegł, że dla podmiotów prowadzących działalność z wykorzystaniem składników mienia, stanowiących przedmiot zabezpieczenia hipoteką, oznacza to pozbawienie możliwości jej dalszego kontynuowania nawet, gdyby istniały perspektywy przezwyciężenia w przyszłości trudności finansowych. O ile zatem przedawnienie zobowiązania w stosunku do płatników nieposiadających przedmiotów podlegających zabezpieczeniu hipoteką nie wymaga rozważania tego rodzaju okoliczności, o tyle uregulowanie biegu terminów przedawnienia wobec płatników, dla których składniki majątkowe, podlegające takiemu zabezpieczeniu, stanowią immanentną część prowadzonej działalności, powinno uwzględniać również takie sytuacje.

Dlatego też, Trybunał uznał, że nieprzedawnianie należności zabezpieczonych hipoteką nie powinno być traktowane i wykorzystywane przez organy jako możliwość niewywiązywania się z ciężących na nich obowiązków w zakresie ściągальności zobowiązań, lecz jako inny środek stosowany wówczas, gdy istnieje możliwość spłaty bez konieczności dokonywania drastycznych czynności egzekucyjnych dla dłużnika. Zabezpieczenie hipoteką w obecnym kształcie pozostawia organom alternatywę oceny sytuacji i podjęcia decyzji co do możliwości uzyskania spłaty należności. W związku z tym, w ocenie Trybunału, art. 24 ust. 5 u.s.u.s. stwarza bardziej elastyczne i dogodne możliwości w zakresie spłaty długu dla płatników składek i ZUS.

Dlatego też Trybunał uznał, że art. 24 ust. 5 u.s.u.s. w zakresie, w jakim wyłącza przedawnienie należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne zabezpieczonych hipoteką jest zgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji.

Powyższy pogląd Trybunału Konstytucyjnego Sąd Apelacyjny rozpoznający niniejszą sprawę w całości podziela i przyjmuje za własny. Argumentacja Trybunału bowiem wyczerpuje wątpliwości apelującej i ostatecznie przesądza, że w niniejszej sprawie należności składkowe zabezpieczone hipoteką przymusową nie uległy przedawnieniu. W związku

z tym słusznie uczynił organ odmawiając E. B. wydania oświadczenia o wyrażeniu zgody na wykreślenie z księgi wieczystej wpisu hipoteki przymusowej kaucyjnej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do wydania orzeczenia zgodnego z wnioskiem apelacji i dlatego na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił ją w całości.

O kosztach orzeczono zgodnie z wnioskiem organu rentowego na podstawie art. 98 k.p.c. oraz § 10 ust. 1 pkt 2 i § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2018.265.j.t.).

Romana Mrotek Barbara Białecka Jolanta Hawryszko